

spre un Eminescu „mai adevărat”

Rodica-Magdalena Baciu, *Conștiința critică și viziune tragică în publicistica eminesciană*, Editura Universitară, Craiova, 2005.

Prin faptul că aduce în prim-plan articolele potetului-gazetar, Rodica Magdalena-Baciu își propune să descifreze originea ideilor social-politice ale poetului. Alcătuită din șase capitole, lucrarea are o structură bine determinată, pornind de la contextul și criteriile axiologice ale secolului al IX-lea, de la gena cugetării eminesciene, la noțiunile identitare (popor, națiune, limbă, cultură etc.) cu temele lor critice, până la o istorie mitologizantă și la strategiile persuasive.

Reconstituind elemente, dimensiuni, motivații ale activității publicistice mai puțin discutate, autoarea întreprinde un demers original, realizat memorabil, surmontând cu succes dificultățile inerente. Eminescu gazetarul nu este privit fragmentar și condamnat sau exaltat din prisma intereselor prezente cum se întâmplă de cele mai multe ori, ci văzut în strânsă legătură cu epoca sa cu rol dominant în constituirea gândirii eminesciene. Scopul unui astfel de demers echilibrat și riguros este clarificarea și justificarea unor concepte ale discursului critic eminescian în relație cu timpul său. De aceea, autoarea subliniază încă din Introducere că: „Eminescu timpului său nu este nici mai mare, nici mai mic decât l-a cunoscut tradiția literară, ci doar mai adevărat.”

Primele trei capitole ale lucrării tratează gazetăria propriu-zisă a lui Eminescu, iar celelalte trei urmăresc temele de critică socială și politică resorbite în poeziile eminesciene. Astfel, în prima parte, cuprinzând capitolele: „Epoca”, „Noțiuni identitare” și „Teme critice”, autoarea demonstrează că reacția de contestare a lumii moderne nu este o formă de respingere, ci de retractilitate înaintea oricărei tentative inovatoare. Raportată la timpul său, atitudinea lui Eminescu este una de protecție, prin interesul pentru fondul autohton, pentru tot ceea ce asigură identitate poporului roman. Atitudinea este îndreptățită, deoarece jurnalistul constată în epoca sa o criză a valorilor create de generațiile anterioare. Autoarea subliniază în repetate rânduri că Eminescu nu se opune direcției dezvoltării societății românești și a avut convingerea că adaptarea la rigorile lumii moderne nu este imposibilă atât timp cât este menținută tradiția.

Pe lângă acestea, studiul aduce în discuție probleme legate de rasism, xenofobie și conservatorism, aflate întotdeauna în sfera de interes a exegeților eminescieni. Contrar interpretărilor anterioare, autoarea e de părere că gândirea eminesciană nu a evoluat spre rasism și xenofobie și aceste două aspecte apar tot pe fondul unei reacții de apărare a modelului țărănesc. În subcapitolul intitulat „Chestiunea evreiască”, Rodica-Magdalena Baciu demonstrează că nu există xenofobie în adevăratul sens al cuvântului, ci o formă de respingere a

influențelor care au întrerupt legătura de continuitate cu tradiția. Nici de un conservatorism propriu-zis nu se poate vorbi, dar mai mult tradiționalism ca rezultat al personalității eminesciene și spiritualității epocii în care s-a format. Conservatorismul eminescian este mai mult unul temperamental, caracterizat prin tendința de idealizare a trecutului. Așa cum susține și autoarea, Eminescu a depășit doctrina și programul conservator, de aceea întreaga sa operă exprimă un moment al civilizației moderne românești.

Ultimele trei capitole ale lucrării: „Supra-teme ideologice. Componente tragice”, „Strategii persuasive în publicistica eminesciană”, „Concluzii” sunt cu atât mai semnificative cu cât introduc o nouă grilă de interpretare a unor poezii eminesciene din perspectiva conceptelor social-politice. Mai exact, autoarea identifică în câteva texte ideile utopice rezultate din complexul evadării în istorie pe care le grupează în câteva teme esențiale: tema insularității, nostalgia Paradisului, a Vârstei de Aur și a trecutului autohton, patologia societății. Autoarea observă că opera literară eminesciană se bazează, ca și în publicistică, pe idealizarea istoriei impregnată de elemente mitice și utopice. Sunt stabilite epocile predilecte ale utopismului regresiv la Eminescu: sfârșitul lumii dacice și Evul Mediu român, iar ca figură emblematică a utopiei insula din „Cezara”, „Ștefan cel Tânăr”, „Memento mori”.

Abordarea asigură unitate întregii activități eminesciene prin transferarea unor concepte social-politice din planul gândirii critice în domeniul literaturii. Prin observarea unor astfel de dependențe apar justificate o serie de atitudini și teme eminesciene precum: revolta, pesimismul, reflecțiile asupra vieții, titanismul și, după cum afirmă autoarea, este reflectată „ruinarea idealului, visat sau crezut realizabil și apoi pierdut în valurile istoriei nedrepte”.

Lucrarea Rodicăi-Magdalenei Baciu se înscrie în rândul puținelor și valoroaselor studii ce abordează sistematic publicistica eminesciană și își realizează scopul: avem un Eminescu „mai adevărat” care numai în relație cu epoca sa poate fi înțeles în profunzime, iar ideile sale aparent reacționare devin rezultatul unui efort de compensare.

■ Maria Dinu

fractali

poezia exp-urilor. născut insomniac în Ro

Xenia Karo

Întâmplător, am asistat și eu la una dintre lansările (sau prezentările) volumului de versuri despre care am ales să scriu în acest număr. S-a petrecut la Colocviile Revistei „Tomis”. Cartea a fost prezentată de doi tineri critici literari și, cum cere ritualul, ambii au ales pentru exemplificarea elogiilor un poem. Evenimentele tomitane s-au bucurat și de prezența unei fețe bisericesti (bănuiesc cine era, dar cum nu sunt sigură, nu dau mai multe indicații). Evident, după cum se știe, poezia tânără este destul de greu de suportat măcar din perspectivă lingvistică – iar dacă avem și capacitatea de a lega unitățile de semnificație, respingerea-i gata. Preotul a ascultat în liniște înjurăturile cu conotații lirice și, la final, s-a înscris la cuvânt. A spus multe, dar am reținut amuzată ideea că Șoitu are nevoie de... duhovnic. Iți citisem poezia, chiar volumul despre care ni se vorbea, aveam deja o „explicație”, însă atât de departe nu mersesem. Încă mă gândesc la povestea asta cu spovedania, cu siguranță în cu totul altă direcție, dar pe undeva tind să-i dau dreptate prelatului nu neapărat în cazul lui Grigore Șoitu, cât la nivelul întregii generații de tineri scriitori. Nu știu cât au nevoie acești poeți de spovedanie... în accepție strict religioasă, dar o punere în acord cu sine cred că ar fi benefică pentru literatura pe care vor s-o creeze. Ce mi s-a părut de menționat și de susținut, cum am încercat să sugerez și în cronica despre „strumfii” lui Ianuș, este că de abia acum tinerii se infurie cu adevărat și că până acum, de multe ori, aveam de-a face cu simple exerciții de furie, de... „exp”-uri cum scrie Șoitu, adică de experimente.

Starea de spirit care ajunge să delimiteze volumul lui Șoitu este frustrarea. Eul își resimte acut descendența în povestea... „decrețelor”, simte apoi efectele supralicitării la care i/l-a supus un mentor („MM”), simte greșala de a fi aspirat la glorie și nu la un destin excepțional, simte că viața ca și moartea reprezintă o acțiune de violență pe cont propriu: „Toată viața mea a fost un experiment, o inginerie. M-am născut în urma unui exp (decret), am trăit într-un exp, am fost marcat de asta. De

aceea am renunțat atât de ușor la salariul ministerial cu șapte zerouri, am avut nebulna și plec de la stat... Făcea parte din joc, din expul care m-a dirijat. Medicii au fost convingiți că traversez un episod psihotic. Eu nu. am intrat în lume areală, aceea a interviurilor pentru un job prost plătit. Și coconul în care am stat, am înjurat de zerouri calde, s-a spart. Pe fereastră se văd norii, aveam de-a face cu simple exerciții de furie, de... „exp”-uri cum scrie Șoitu, adică de experimente. Dincolo de acest intro anecdotic, citim în cartea lui Grigore Șoitu spasmale confesiunii autentice resimțite ca spamuri.

Eul din acest volum pare atât de furios, de inverșunat, de dispus să pună bomba la picioarele sistemului metis, încât uită complet de... travaliul liric propriu-zis și, la nivel formal, nu depășește un soi de primitivism al expresiei poetice. Cum spuneam, câștigul este, în opinia mea, la nivelul autenticității. Tocmai prin faptul că pare de-a dreptul incapabil de o minimă transfigurare, prin faptul că, eufemistic vorbind, cultivă elementarul, eul atinge un nivel al confesiunii care-i teleportează textele direct în zona liricului. Mutarea aceasta de accent de pe limbaj pe mesaj am văzut-o și la Ianuș și prefer să văd în ea deocamdată o coincidență și nu o „contaminare de context”, cum zice Komartin, ci o confirmare a imaginii generale a exteriorului din puncte de observație diferite, o demascare a spiritului înșelător de haită și nu o aderare la o nouă formulă de cor.

Starea de spirit care ajunge să delimiteze volumul lui Șoitu este frustrarea. Eul își resimte acut descendența în povestea... „decrețelor”, simte apoi efectele supralicitării la care i/l-a supus un mentor („MM”), simte greșala de a fi aspirat la glorie și nu la un destin excepțional, simte că viața ca și moartea reprezintă o acțiune de violență pe cont propriu: „Toată viața mea a fost un experiment, o inginerie. M-am născut în urma unui exp (decret), am trăit într-un exp, am fost marcat de asta. De

tăiat/ mărunț/ l-am cultivat/ pe întinderile/ agrare/ ești dus/ îmi șoptește/ plutești fără aripi/ red bull/ fără aripi” (p. 30). De aici, direcționarea greșită a ființei: „sd: eu, ca și mulți dintre congenerii mei, am visat să fiu Nicolae Ceaușescu/ Președintele României”, de aici incapacitatea de a relaționa cu un exterior în care se simte mai tot timpul un intrus, un ins scos în afara naturii, un eu conectat la exterior, la un sistem care în indiferența lui să-i prelucrez meseajul, să-l locuiască, să-l... îndreptățescă: „switch-uri/ simple / legate/ de vene/ ca niște / perfuzii” (p. 11) și să-i fie drept sursă de asemănare, drept chip paternal de imitat psihanalitic: „În creierul meu circulă un spam, ca lanțul de cărucior.” sau „cusut în pixeli/ strălucitori/ ca un psihotic/ într-o cămașă/ în spitalul meu/ ard bolnavii/ cu așternuturi/ umede/ apretate/ de mouse/ paturi curioase/ se ridică/ în lumina galbenă/ pot să tastez/ doi hepatici/ dorm/ în același pat/ se-nvelesc cu/ aceeași pătură/ culeg căpșuni/ le plantez/ puțin întrerupt/ aș vrea să fiu/ un joc x86/ nimic mai mult” (p. 15). Ecranul devine cheia supraviețuirii, materialul absolut care, dacă nu transfigurează comunicarea întru lirism, are capacitatea de a transfigura exteriorul cu totul, de a eufemiza sistemul care cândva a comandat nașterea, iar acum ordonează prin reducere existența individului care doar „dă din/ suruburi/ rumegă mulțumit” (p. 37), care scrie tipizate despre stări de spirit: „nu mi-e rău doamnă/ pixul ei continuă/ să ample o fișă tipizată/ privesc tavonul alb/ lustra ca o elice de avion/ fața de masă roșie/ cineva acolo sus/ mă filmează/ îmi urmărește fiecare/ oftat/ îmi înregistrează fiecare/ cuvânt/ îmi întoarce ceasul/ îmi rebobinează paraziții” (pp. 38-39).

Confesiunea brutală, dureroasă este, cum am încercat să arăt, linia cea mai clară a volumului, și prin aceasta se câștigă în valoare. Mai mult, textele acestea au forța de a reflecta o stare de spirit generală prin particularitatea lor (calitate rarissimă). Tocmai de aceea, aducerea în carte a unui „noi” (în forma pronumelui sau direct prin nume) o găsim redundantă, deloc inspirată și predispune la deschiderea unei discuții despre lașitate. Mania listelor, scrisu’ pe listă pentru turnat la tovarășa este o altă maladie a tinerilor de vârstă lui Șoitu și se conturează ca una dintre barierele esențiale care trebuie depășite – unii dintre cei enumerați au abandonat glorioș, de la alții sunt de așteptat cărți bune, mulți alții par să învețe repede rețeta.

Poezia lui Șoitu, oricât de dificil ar fi de acceptat de către obișnuiții (să zicem) rafinamen-telor stilistice, este o poezie a prezentului, deloc comodă, deloc comod.

lecturi